

ยุทธศาสตร์การบริหารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน Management Strategies to Create Engagement with The Community

¹ผศ.ว่าที่ พ.ต.ดร.นพดล เจนอักษร

Asst.Prof.Maj. Nopadol Chenaksara, RTAR.,Ph.D.

มหาวิทยาลัยศิลปากร

Silpakorn University

พระมหาไกรวรรณ ปุณฺณขันธ (ชินทตฺติโย)

Phramaha Kraiwan Punnakhan (Chiinathattiyo)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

ดร.ขัตติยา ดวงสำราญ

Khattiya Duangsamran, Ph.D.

มหาวิทยาลัยศิลปากร

Silpakorn University

¹Corresponding author email: nchenaksara@gmail.com

Received September 25, 2021; Revised November 30, 2021; Accepted: December 1, 2021

บทคัดย่อ

ยุทธศาสตร์การบริหารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน เป็นกระบวนการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาโดยสร้างความสัมพันธ์โดยตรงหรือสร้างความสัมพันธ์โดยอ้อม ในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอย่างมีประสิทธิภาพตามสิทธิและหน้าที่ของชุมชน เป้าหมายหลักในการตอบสนองความต้องการร่วมกันของประชาชน ให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี และทัศนคติของบุคคลในชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมดำเนินการ ติดตามประเมินผล และร่วมรับผิดชอบ หรือร่วมใช้ผลประโยชน์จากการดำเนินงานนั้น โดยมียุทธศาสตร์การบริหาร 5 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์การรู้จักชุมชน ด้วยการเลือกวิธีการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา ที่เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของสถานศึกษา 2) ยุทธศาสตร์การติดต่อสื่อสารกับชุมชน การเลือกรูปแบบการติดต่อสื่อสารทางเดียว สองทาง และเชิงปฏิบัติการ เพื่อเป็นเส้นทางที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษาและบ้าน 3) ยุทธศาสตร์การให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน เป็นการสร้าง

ความสัมพันธ์และการทำงานกับชุมชน โดยเน้นถึงความสำคัญ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนเกิดแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา 4) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือกับชุมชน เน้นการทำงานเป็นทีม เพื่อความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนที่เข้มแข็งยั่งยืน และ 5) ยุทธศาสตร์ที่การลดช่องว่างระหว่างครอบครัว ชุมชนและสถานศึกษา เป็นวิธีการที่หลากหลายในการสร้างบรรยากาศที่ดีสู่การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา ร่วมกันแก้ปัญหา และร่วมกันภาคภูมิใจ เพื่อพัฒนาผู้เรียนและสถานศึกษาให้มีคุณภาพ ผู้บริหารสถานศึกษากับชุมชน สามารถนำไปประยุกต์ใช้และเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์การบริหาร: การมีส่วนร่วม: ชุมชน

Abstract

An administrative strategy for community engagement is a process for school administrators to establish relationships either direct or indirect. Conducting activities with freedom according to the rights and duties of the community itself. The main goal is for the common needs of the people in accordance with the lifestyles, values, traditions and attitudes of the people in the community. Opportunities for community participation, monitoring and evaluation and share responsibility or share the benefits from the operation must have 5 management strategies; 1) community awareness strategy 2) community communication strategy 3) community assistance strategy 4) community cooperation strategy and 5) strategy to reduce the gap between family, community and school. Therefore, the administrators of the school and the community could apply them and use them as a guideline for further study.

Keywords: Management Strategy; Participation; Community

บทนำ

สถาบันทางการศึกษาเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญ ทำให้เกิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคมแก่คนในชุมชนต่าง ๆ สถานศึกษาและชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กันในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน เป็นสถาบันที่รับผิดชอบต่อการพัฒนาทางการศึกษาในระบบแก่วัยเด็กและเยาวชน อย่างไรก็ตามสถานศึกษาหรือโรงเรียนต้องมีความเข้าใจที่ชัดเจนว่าโรงเรียนและผู้เรียนเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม ซึ่งรวมทั้งครอบครัวและชุมชนด้วย

จากข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) ให้มีการพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคเอกชน และทุกภาคส่วน ในการจัดการศึกษา และสนับสนุนการศึกษาและการเรียนรู้มากขึ้น จึงกำหนดแนวทางการปฏิรูป โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษาให้มากขึ้น

สถานศึกษากับชุมชนเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ด้วยทั้งสองส่วนต่างสนับสนุนเกื้อกูลและพึ่งพากัน ทั้งนี้โดยมี “ผู้เรียน” เป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสถานศึกษากับชุมชนและพ่อแม่ผู้ปกครองเข้าด้วยกัน โดยทั้งสถานศึกษาและชุมชนต่างก็มีบทบาทและอิทธิพลต่อการพัฒนาผู้เรียนไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ในส่วนชุมชนเองก็มีอิทธิพลที่เป็นแรงกดดันต่อการดำเนินงานของสถานศึกษาและสถานศึกษาเองก็มีอิทธิพลต่อชุมชนและพ่อแม่ ผู้ปกครองไปพร้อม ๆ กัน (ชูชาติ พวงสมจิตร์, 2556) หัวใจของการบริหารสถานศึกษาอยู่ที่ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เปรียบเสมือนแม่ทัพหน้าของการจัดการศึกษา การจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับ ความรู้ความสามารถ วิสัยทัศน์ จึงต้องมียุทธศาสตร์การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ

ความหมายของการมีส่วนร่วมกับชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือประชาชนเป็นวิถีทางที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาประเทศ การมีส่วนร่วม ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) อันระบุว่า ในการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (มาตรา 8) ดังนั้น การให้ชุมชนหรือประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา จึงเป็นแนวคิดที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างแพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชน ไว้ดังนี้

ธนสาร บัลลังก์ปัทมา (2551) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสีย เข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหาและการประเมินร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนให้กิจกรรมนั้นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบ ขณะที่เบญจรงค์ แสงสุกวาว (2551) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นและกระทำในสิ่งที่เห็นพ้องต้องกันในองค์การ ร่วมกัน พิจารณากำหนดปัญหา ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ และปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญร่วมกัน ซึ่งบุคคลและคณะบุคคลมีความเกี่ยวข้องกัน จนเกิดความผูกพันต่อสมาชิกและองค์การ เพื่อให้เกิดผลทั้งตนเองและหน่วยงาน/องค์การ แล้วร่วมกันลงมือปฏิบัติ แบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการกระทำร่วมกัน ตรงกับแนวคิดของจอมพงศ์ มงคลวนิช (2555) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้บุคลากรมีการเชื่อมโยงใกล้ชิดกับการดำเนินกิจการและการตัดสินใจ ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อการขับเคลื่อนองค์การหรือเครือข่าย เพราะมีผลในทางจิตวิทยาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมย่อมเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ความคิดเห็นถูกรับฟังและนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนา และที่สำคัญผู้ที่มีส่วนร่วมจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการหรือองค์การ ความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเป็นพลังในการขับเคลื่อนองค์การและหน่วยงานที่ดีที่สุด

จากความหมายที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกับชุมชน สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมกับชุมชน หมายถึง กระบวนการทำงานที่บุคคลหรือคณะบุคคล ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันในองค์การหรือหน่วยงาน

ให้บรรลุจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ทั้งสองฝ่ายจะต้องปฏิบัติตามบทบาทของตนด้วยวิธีการที่เหมาะสม จึงจะสามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นได้

เหตุใดจึงต้องสร้างการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชน

จากแนวคิดและหลักความจริงที่ยอมรับกันว่า สถานศึกษากับชุมชนเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ การร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชนก็เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้ง 2 ฝ่าย คือ สถานศึกษาได้พลังจากชุมชนมาช่วยในการจัดการศึกษา และชุมชนได้การศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ดังนั้น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน จึงเป็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องสร้างการมีส่วนร่วมกัน ซึ่ง ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2556) ได้สรุปถึงเหตุผลว่า เพราะการศึกษาในสถานศึกษานั้นสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจในสถานศึกษา เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม เนื่องจากภารกิจของสถานศึกษาสัมพันธ์กับชีวิตของทุกคนในชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยความศรัทธาและจริงใจ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการปรับปรุงงานทุก ๆ ด้านของสถานศึกษา ทำให้ประชาชนเห็นความก้าวหน้าของการศึกษา เพื่อให้ประชาชนสนับสนุนช่วยเหลือสถานศึกษา เพื่อแก้ไขภาพลักษณ์ของครู เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มคนที่เป็นปัญหาต่อการศึกษา เพื่อความร่วมมือของชุมชนต่อการศึกษาหรือต่อโปรแกรมต่างๆ เพื่อปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นหรือชุมชนให้เป็นประโยชน์ เพื่อความเจริญงอกงามของเด็กและแก้ปัญหาความประพฤติของเด็ก และเพื่อการศึกษาพัฒนาชุมชน เพราะการสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษากับชุมชนทำให้มีความรู้ความเข้าใจชุมชนดี ทั้งในด้านทรัพยากรของชุมชน ปัญหาและความต้องการของชุมชน

โดยสรุปแล้ว การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนมีความสำคัญใน 3 ประการ คือ 1) ช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ซึ่งรวมถึงการทราบความเคลื่อนไหวหรือความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่าย 2) ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้ง และ 3) ช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วม โดยการมีส่วนร่วมดังกล่าวควรเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์กับสถานศึกษาและประโยชน์ต่อชุมชน

การมีส่วนร่วมระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษา มีประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียน สถานศึกษาและชุมชน ให้ผลลัพธ์ในเชิงบวก ได้แก่ ผลลัพธ์ต่อผู้เรียน ผลลัพธ์ต่อสถานศึกษาและผลลัพธ์ต่อครอบครัวและชุมชน (SEDL, 2001) ดังนี้

ผลลัพธ์ต่อผู้เรียน คือ ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนดีขึ้น ทำให้ผู้เรียนได้รับการดูแลที่ดี มีทัศนคติที่ดี มีการศึกษาต่อในระดับสูงมากขึ้น อัตราการจบเพิ่มขึ้น ลดความรุนแรงและพฤติกรรมทางสังคม (Griffith, 1996) จัดอุปสรรคต่อการเรียน สร้างเครือข่ายสนับสนุนการเรียนรู้ และสร้างโอกาสการเรียนรู้ (SEDL, 2001)

ผลลัพธ์ต่อสถานศึกษา ได้แก่ ทำให้สถานศึกษามีการพัฒนาเสริมสร้างบรรยากาศในสถานศึกษา ส่งเสริมแหล่งทรัพยากร และส่งเสริมต่อการพัฒนาหลักสูตร (SEDL, 2001)

ผลลัพธ์ต่อครอบครัว ชุมชน ได้แก่ การพัฒนาทักษะ และความรู้กับผู้ปกครอง ชุมชนการสนับสนุนแหล่งทรัพยากร การเพิ่มศักยภาพและการพัฒนาชุมชน (SEDL, 2001) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองสามารถพัฒนาผลการเรียนของผู้เรียนตั้งแต่อ่อนเข้าเรียนจนถึงระดับสูง ผู้เรียนที่มี

ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษานั้น ๆ มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่าผู้เรียนที่ผู้ปกครองไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม (Bernstein, 2003)

ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จึงทำให้โรงเรียนจะได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น การเงินแรงงาน และทรัพยากรต่าง ๆ จากชุมชน และชุมชนก็จะได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนในด้านต่าง ๆ เช่นกัน เป็นการให้ความร่วมมือช่วยเหลือประสานงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยมุ่งสร้างสรรค์ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ แก่โรงเรียนและชุมชน (รัตนา กาญจนพันธ์, 2556)

ปัจจัยด้านบุคลากรที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษา

ปัจจัยที่เกี่ยวกับบุคลากรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน จำแนกออกเป็น 2 กลุ่มปัจจัย คือ

1. ปัจจัยเกี่ยวกับผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่จะโน้มน้าว ชักจูง ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา ทั้งนี้ผู้บริหารควรมีคุณลักษณะหรือมีการปฏิบัติต่อชุมชนในสิ่งต่อไปนี้ คือ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2556)

1.1 ผู้บริหารสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน โดยผู้บริหารเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความเป็นกันเองกับชาวบ้านและเข้าไปร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

1.2 ผู้บริหารสามารถทำงานร่วมกับกรรมการสถานศึกษาได้ดี เนื่องจากวิธีการที่ใช้เพื่อการปฏิรูปการศึกษาประการหนึ่ง คือ การกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาลงไปสู่ท้องถิ่นชุมชน และสถานศึกษา มุ่งเน้นให้มีการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management : SBM) โดยแต่ละสถานศึกษามีตัวแทนจากชุมชนที่เรียกคณะกรรมการสถานศึกษามาร่วมเป็นกรรมการบริหารสถานศึกษา ดังนั้นการที่ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถทำงานร่วมกับกรรมการสถานศึกษาได้เป็นอย่างดี ก็เป็นสิ่งที่บ่งชี้ประการหนึ่งว่า จะได้รับความร่วมมืออย่างดีจากชุมชน

1.3 ผู้บริหารให้เกียรติและให้กำลังใจแก่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา เนื่องจากผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษามักไม่ได้ประโยชน์ตอบแทนในรูปตัวเงินจากสถานศึกษา ในทางตรงกันข้ามผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมทั้งหลายกลับต้องสนับสนุนช่วยเหลือสถานศึกษาอยู่เสมอ ๆ ดังนั้นสถานศึกษาโดยเฉพาะผู้บริหารจึงควรให้เกียรติและให้กำลังใจแก่บุคคลกลุ่มนี้เพื่อความร่วมมือที่ดีต่อกัน และประโยชน์ที่จะเกิดกับการศึกษาและชุมชน

1.4 ผู้บริหารมีความประพฤติและมีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของชุมชน เนื่องจากชุมชนให้ความสำคัญอย่างมากต่อผู้บริหาร และถือว่าสถานศึกษาจะดีหรือไม่ขึ้นกับผู้บริหารเป็นสำคัญ ดังนั้นถ้าผู้บริหารประพฤติดี มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของชุมชน ก็เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ได้รับความร่วมมือจากชุมชนดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังมีข้อมูลที่ยืนยันว่า ผู้บริหารที่มีคุณลักษณะข้างต้น และเป็นคนท้องถิ่นที่มีส่วนส่งเสริมให้ได้รับความร่วมมือจากชุมชนดียิ่งขึ้น เนื่องจากมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับคนในชุมชนมากกว่าผู้บริหารที่เป็นคนต่างถิ่น ยิ่งถ้าผู้บริหารรุ่นก่อน ๆ ได้สร้างสมความศรัทธาไว้กับชุมชนเป็นอย่างดีแล้ว การโน้มน้าวให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาก็สามารถกระทำได้อย่างสะดวกขึ้น

2. ปัจจัยเกี่ยวกับครูผู้สอนในสถานศึกษา เนื่องจากครูเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับผู้เรียนและชุมชน ดังนั้นครูจึงเป็นบุคคลสำคัญที่สร้างความศรัทธาให้กับชุมชนและส่งเสริมให้ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา โดยครูที่มีคุณลักษณะต่อไปนี้มีส่วนช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษา

2.1 เป็นผู้มีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน โดยครูสามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนเสมอๆ ทั้งงานประเพณีของชุมชนและงานของชาวบ้าน

2.2 มีความรักความผูกพันและรู้สึกว่าเป็นเจ้าของสถานศึกษา โดยครูที่ตั้งใจปฏิบัติงานตามหน้าที่ และพยายามสร้างชื่อเสียงที่ดีงามให้กับสถานศึกษา เป็นสิ่งที่ประชาชนจะรับรู้ได้ว่ามีความรักความผูกพันต่อสถานศึกษา สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งส่งเสริมให้ชุมชนอยากเข้ามาสนับสนุนงานของสถานศึกษา

2.3 มีความสนใจเด็กและเอาใจใส่การเรียนการสอนดี เนื่องจากภารกิจหลักของสถานศึกษา คือ จัดการเรียนการสอน และความคาดหวังของผู้ปกครอง คือ คาดหวังว่าบุตรหลานของตนจะได้รับ ความเอาใจใส่ดูแลจากครูเป็นอย่างดี เรียนแล้วเป็นคนเก่ง คนดี มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัย หากครูทำได้เช่นนี้ ชุมชนย่อมศรัทธาและร่วมมือสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษา มากยิ่งขึ้น

2.4 มีความสมัคสมานสามัคคีในกลุ่มครูด้วยกันดีส่งผลให้ทำงานเป็นทีม มีผลงานให้ชุมชนได้ชื่นชมมากขึ้น

2.5 เป็นครูที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสถานศึกษานี้เป็นเวลายาวนาน หรือเป็นศิษย์เก่าที่กลับมาเป็นครู สำหรับประเด็นนี้ พบว่า ครูเก่าแก่หรือศิษย์เก่าที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสถานศึกษาเป็นบุคคลที่เชื่อมโยงให้ศิษย์เก่าอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาได้อย่างดี

แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2556) ได้ประมวลแนวคิดในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ของนักวิชาการต่าง ๆ และสรุปเป็นแนวทางหลัก 2 แนวทาง คือ

1. แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ทางตรงระหว่างสถานศึกษากับชุมชน มี 2 ลักษณะ คือ

1.1 การนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยฝ่ายสถานศึกษาเป็นฝ่ายรุกเข้าไปหาชุมชนด้วยสื่อและกิจกรรมต่าง ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.1.1 การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบเกี่ยวกับนโยบาย เป้าหมาย กิจกรรม กฎระเบียบ และสวัสดิการต่าง ๆ ของสถานศึกษา โดยใช้สื่อต่าง ๆ ได้แก่

1) จัดหมายข่าว หนังสือ วารสาร และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ จากสถานศึกษาถึงผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อให้ข้อมูลต่าง ๆ เช่น คณะผู้บริหาร แผนงาน นโยบาย ทุนการศึกษา

2) คู่มือผู้ปกครอง/คู่มือนักเรียน เพื่อให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับช่วงเวลาการเปิดเรียน ปิดเรียน ตารางการสอนซ่อมเสริม ตารางกิจกรรม ระเบียบการวัดและประเมินผลการเรียน ฯลฯ

3) สมุดรายงานของนักเรียน เพื่อรายงานความก้าวหน้าทางการเรียนให้ผู้ปกครองทราบ และรับฟังความเห็นจากผู้ปกครอง

4) เว็บไซต์ของสถานศึกษา เพื่อสื่อสารเรื่องราว และกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาสู่สังคม

5) เสียงตามสายและการโฆษณาประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ถึงคนในชุมชน ในส่วนของกิจกรรมการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนนี้ สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับทุกองค์ประกอบของการประชาสัมพันธ์ ทั้งเนื้อหาสาระของสิ่งที่ประชาสัมพันธ์ วิธีการประชาสัมพันธ์ และสื่อที่ใช้ โดยเนื้อหาสาระที่มีพลังในการประชาสัมพันธ์ได้ดีที่สุดคือ “คุณภาพการศึกษา” ซึ่งดูได้จากคุณภาพของผู้เรียนที่เป็นที่ยอมรับของชุมชน ดังนั้นสถานศึกษาควรเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นสำคัญเพื่อใช้เป็นเนื้อหาสาระหลักในการประชาสัมพันธ์

1.1.2 การจัดให้ผู้บริหาร ครู ผู้เรียน เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การพัฒนาชุมชน ได้แก่ การขุดลอกคลอง ทำความสะอาดถนนและที่สาธารณะ 2) การร่วมกิจกรรมทางศาสนา และงานประเพณีของชุมชน เช่น การแห่เทียนพรรษา งานประจำปีของวัด 3) การร่วมงานของชาวบ้าน เช่น งานบวช งานมงคลสมรส งานศพ โดยสถานศึกษาสามารถเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านได้อย่างหลากหลาย เช่น การส่งบุคลากรมาเป็นพิธีกร การส่งวงดนตรีของสถานศึกษามาแสดง

1.1.3 การให้ความรู้และบริการทางวิชาการแก่ชุมชน เช่น การเดินรณรงค์เพื่อต่อต้านยาเสพติด การป้องกันเอดส์ การฝึกทักษะและอาชีพแก่ประชาชนในชุมชน

1.1.4 การใช้สถานที่ และภูมิปัญญาในท้องถิ่น เป็นแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา โดยนำผู้เรียนออกมาเรียนรู้กับภูมิปัญญา และเรียนรู้กับสถานที่และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ซึ่งช่วยให้สถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้อีกทางหนึ่ง

1.1.5 การจัดให้มีกิจกรรมวันเยี่ยมผู้ปกครองที่บ้าน หรือกิจกรรมเยี่ยมบ้านผู้เรียนซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งในระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน โดยกิจกรรมดังกล่าวช่วยให้สถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้อีกทางหนึ่ง

1.2 การนำชุมชนเข้ามาสู่สถานศึกษา เป็นการสร้างความสัมพันธ์โดยการเชิญให้คนในชุมชนเข้ามาสู่สถานศึกษา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.2.1 การเชิญผู้ปกครอง ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประสบความสำเร็จ และภูมิปัญญาในท้องถิ่นเข้ามาเป็นวิทยากรให้กับทางสถานศึกษา เช่น เชิญผู้ปกครองมาสอนการทำขนม เชิญตำรวจมาให้ความรู้เรื่องกฎจราจร

1.2.2 การจัดกิจกรรมของสถานศึกษาแล้วเชิญประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมวันเด็กวันแม่ การแสดงนิทรรศการและผลงานของนักเรียน กิจกรรมกีฬา กิจกรรมวันเยี่ยมสถานศึกษา

1.2.3 การจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เช่น การแข่งขันกีฬาระหว่างครูกับผู้ปกครอง การแข่งขันกีฬาระหว่างนักเรียนปัจจุบันกับศิษย์เก่า

1.2.4 การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ผู้แทนทางศาสนา และผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาเป็นกรรมการสถานศึกษา โดยการดำเนินการดังกล่าวเป็นสิ่งที่สถานศึกษาต้องดำเนินการตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการอยู่แล้ว แต่ผลพลอยได้คือ ช่วยให้สถานศึกษากับชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และช่วยให้สถานศึกษามีเครือข่ายที่เข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์ และสนับสนุนการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาได้อีกทางหนึ่งด้วย

1.2.5 การตั้งสมาคมศิษย์เก่า สมาคมผู้ปกครอง และสมาคมครูเก่า เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมกับทางสถานศึกษา และช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

2. แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ทางอ้อมระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ทางอ้อมระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ทำได้โดยการปรับปรุงบุคลากร และการปรับปรุงอาคารสถานที่ เพราะการปรับปรุงดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ของการพัฒนาอย่างหนึ่งที่จะสร้างความศรัทธาแก่ผู้ปกครองและประชาชนทั่วไปได้เป็นอย่างดี และการพบเห็นสิ่งที่ดี ๆ ของสถานศึกษาช่วยให้สถานศึกษามีภาพลักษณ์ที่ดี และช่วยให้ชุมชนเกิดเจตคติที่ดีต่อสถานศึกษา นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษากับชุมชนได้ ซึ่งมีแนวทาง ดังนี้

2.1 การปรับปรุงพัฒนาบุคลากร ซึ่งได้แก่ ครู อาจารย์ คนงานภารโรง เจ้าหน้าที่อื่น ๆ รวมทั้งแม่ค้าที่ขายของในโรงเรียน ควรได้รับการปรับปรุงในเรื่องต่อไปนี้ เช่น การแต่งกาย กิริยาท่าทาง การวางตัว การเดิน ควรเรียบร้อย เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ การแสดงความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ ควรมีความอดกลั้นต่อปัญหาต่าง ๆ ไม่แสดงอารมณ์เมื่อไม่พอใจผู้มาติดต่อ มีอัธยาศัย ความเป็นผู้มีไมตรี ยิ้มแย้มแจ่มใสและระมัดระวังในการสนทนา รู้จักต้อนรับและทักทายปราศรัยกับแขก ให้ความเป็นกันเองกับผู้มาเยี่ยมเยียนการพุดจา ควรสุภาพอ่อนหวานเหมาะสมกับบุคคล มีทักษะและเขวามในการสังเกต ต้องมีไหวพริบในการสังเกตผู้มาติดต่อว่าเป็นใคร เพื่อจะได้ทักทายปราศรัยและต้อนรับได้เหมาะสมกับตำแหน่งและฐานะ

2.2 การปรับปรุงอาคารสถานที่ของสถานศึกษา ได้แก่ การปลูกต้นไม้ประดับอาคารเรียน ความพร้อมด้านบริการ เช่น น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องส้วม อ่างล้างมือ และความสะอาดของอาคาร ความพร้อมในด้านการเรียนการสอน เช่น การตกแต่งห้องเรียนให้น่าสนใจ มีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบครัน ความพร้อมของห้องเรียนที่เพียงพอและถูกสุขลักษณะ และเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น พัดลม

โดยสรุปแล้ว การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน มีแนวทางดำเนินการได้ 2 แนวทางหลัก คือ 1) การสร้างความสัมพันธ์โดยตรง ซึ่งมีวิธีดำเนินการ 2 ลักษณะ คือการนำสถานศึกษาออกสู่ชุมชน และการนำชุมชนเข้ามาสู่สถานศึกษา และ 2) การสร้างความสัมพันธ์ทางอ้อมเป็นการดำเนินการผ่านการปรับปรุงพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา และการปรับปรุงพัฒนาสถานที่ให้เหมาะสม สวยงามเป็นที่ประทับใจต่อผู้เข้ามาเยี่ยมเยียน

แนวคิดยุทธศาสตร์การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน

ยุทธศาสตร์การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน หมายถึง วิธีการ แนวทาง หรือ กระบวนการ สำหรับ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษากับชุมชน และระหว่างชุมชนกับสถานศึกษา ทั้งนี้ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญที่ทำให้การมีส่วนร่วมระหว่างครอบครัวและชุมชนประสบความสำเร็จ (Bernstein, 2003) ซึ่งยุทธศาสตร์ในการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน ของนักการศึกษาหลายท่านกล่าวไว้ แต่ในที่นี้ขอนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน ซึ่งได้รับการพัฒนาจากหลักสูตรฝึกอบรมยุทธศาสตร์การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ ดังต่อไปนี้ (พจนีย์ มั่งคั่ง, 2549)

1. ยุทธศาสตร์การรู้จักชุมชน (Strategies for Knowing Community) หมายถึง วิธีการในการศึกษาชุมชนเพื่อสร้างความร่วมมือให้ผู้ปกครองและสมาชิกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การศึกษาผู้นำชุมชน หน่วยงานในชุมชน ผู้นำทางภูมิปัญญา และกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น การสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน ได้แก่ การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา การเรียน

การสอน ตลอดจนร่วมบริจาคทุนสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาควรมีการศึกษาเชิงลึก เนื่องจากผู้นำชุมชนเหล่านี้จะช่วยสร้างแรงจูงใจ (Motivation) ของการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของสมาชิกชุมชนที่มีต่อสถานศึกษา

2. ยุทธศาสตร์การติดต่อสื่อสารกับชุมชน (Strategies for Communication Community) หมายถึง วิธีการในการติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครองและชุมชน การมีส่วนร่วมเพื่อการติดต่อสื่อสารระหว่าง สถานศึกษาและบ้าน ประกอบด้วย

2.1 ยุทธศาสตร์การติดต่อสื่อสารทางเดียว หมายถึง วิธีการในการติดต่อสื่อสารกับชุมชน ได้แก่ จดหมายข่าว เว็บไซต์สถานศึกษา โทรศัพท์สายด่วน และการสื่อสารผ่านคนอื่น/ประกาศในการประชุม

2.2 ยุทธศาสตร์การติดต่อสื่อสารสองทาง หมายถึง วิธีการในการติดต่อสื่อสารกับชุมชน ได้แก่ การโทรศัพท์ การประชุมอย่างไม่เป็นทางการ /การประชุมวางแผนและการเยี่ยมบ้าน

2.3 ยุทธศาสตร์การติดต่อสื่อสารเชิงปฏิบัติการ หมายถึง วิธีการในการติดต่อสื่อสารกับชุมชน ได้แก่ การฝึกอบรมสำหรับครู การสร้างทีมงานเพื่อดูแลการมีส่วนร่วมกับชุมชน และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Bernstein, 2003) ประกอบด้วย

1) การบริการฝึกอบรมสำหรับครู (In-service Teacher Training) เป็นการฝึกอบรมการบริการการมีส่วนร่วมกับครอบครัวและชุมชน

2) ศูนย์ทรัพยากรครอบครัว (Family Resource Center) สถานศึกษาควรจัดสถานที่เฉพาะสำหรับสมาชิกครอบครัวและชุมชน ดังเช่น ศูนย์ทรัพยากรครอบครัว สามารถส่งข้อมูลเชิงสร้างสรรค์ให้กับผู้ปกครอง ทำให้ผู้ปกครองรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษารวมทั้งได้รับการต้อนรับที่ดี

3) การจัดตั้งกองทุนสำหรับการมีส่วนร่วมของครอบครัวและสถานศึกษา (Funding for Family and Community Involvement) การจัดตั้งกองทุนจัดสรรทรัพยากรมาจากแหล่งต่าง ๆ เป็นบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการเพิ่มความเกี่ยวข้องกันกับครอบครัวและชุมชน (งบประมาณมีความจำเป็นเพื่อสนับสนุนการทำงานและค่าใช้จ่ายของแต่ละสถานศึกษา

4) การประเมินโปรแกรมความเป็นหุ้นส่วน (Evaluation of Partnership Program) เมื่อสถานศึกษามีการประเมินโปรแกรมความเกี่ยวข้องกันของครอบครัวและชุมชน ทำให้สถานศึกษารู้สึกว่าการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องมีการพัฒนา โปรแกรมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนต้องแสดงให้เห็นว่า ส่งเสริมด้านสังคมและพัฒนาด้านวิชาการของผู้เรียนโดยผ่านการประเมินโปรแกรม

5) การให้บริการพิเศษเพื่อขจัดอุปสรรค (Providing Extra Services to Overcoming Barriers) ถ้าสถานศึกษาจัดบริการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับสมาชิกของครอบครัวและชุมชน ทำให้สามารถลดอุปสรรคการมีส่วนร่วมได้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเข้าใจสิ่งที่ต้องปฏิบัติ ต่อผู้ปกครอง ได้แก่ สร้างความคุ้นเคยกับผู้ปกครอง สร้างความสนใจ ความรู้ ทักษะ และพัฒนาความร่วมมือ จัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเพื่อขจัดอุปสรรคต่าง ๆ

6) ทีมงานเพื่อสร้างความเป็นหุ้นส่วน/จัดบุคลากรเพื่อรับผิดชอบการมีส่วนร่วม (Teams for Partnerships / Designated Person in Charge of Involvement)

7) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision - Making)

3. ยุทธศาสตร์การให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน (Strategies for Communication Community) หมายถึง วิธีการในการช่วยเหลือชุมชน ได้แก่

3.1 การให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ปกครอง (Involvement : Parenting Skills) ฟินเดอร์และเลวิส (Finders & Lewis, 1994) กล่าวถึงสาเหตุที่ผู้ปกครองไม่ยอมมามีส่วนร่วมกับการศึกษา ได้แก่ ฐานะเศรษฐกิจ เวลาจำกัด ภาษา และทัศนคติต่อการเข้ามามีส่วนร่วม การให้ข้อมูลย้อนกลับ การมีปฏิสัมพันธ์ สถานศึกษาต้องมีบทบาทเพื่อพัฒนาทักษะความเป็นผู้ปกครอง ยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่ 1) การช่วยเหลือผู้ปกครองที่ไม่มีเวลามาโรงเรียน 2) การช่วยเหลือผู้ปกครองที่ขาดแคลนแหล่งทรัพยากรครอบครัว 3) การช่วยเหลือผู้ปกครองที่ขาดแคลนความต้องการพื้นฐาน 4) การจัดโปรแกรมที่มีประสิทธิภาพสำหรับผู้ปกครองซึ่งตรงตามความต้องการและความสนใจของผู้ปกครอง และ 5) สร้างความสัมพันธ์และการทำงานกับผู้ปกครอง

3.2 การให้ความช่วยเหลือในการเข้ามาเป็นอาสาสมัคร (Involvement : Volunteerism) อาสาสมัคร หมายถึง บุคคลที่เสนอตัวเข้าทำงานด้วยความสมัครใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ผลดีของการมีผู้ปกครองเป็นอาสาสมัคร คือ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองกับผู้บริหารสถานศึกษาและครูดีขึ้น 2) การมีอาสาสมัครทำให้อาสาสมัครได้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ทักษะการเรียนรู้ดีขึ้น ผู้เรียนได้รับการเอาใจใส่เป็นรายบุคคลมากขึ้น ส่งผลต่อการพัฒนาอารมณ์ สังคม และพฤติกรรมของนักเรียน 3) เด็กมีพัฒนาการด้านการสื่อสารกับผู้ใหญ่ ทั้งด้านการสื่อสาร ภาษา และความไว้วางใจต่อบุคคลภายนอก และ 4) ครูและโรงเรียนได้เรียนรู้แนวทางและกิจกรรมที่หลากหลายในการดูแลนักเรียนจากผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ (Daniel & Rayna, 1996)

3.3 การให้ความช่วยเหลือในการเรียนการสอนที่บ้าน (Involvement: At Home Learning and Coaching) ผู้บริหารสถานศึกษา ควรจัดหาข้อมูลและให้ข้อเสนอแนะกับครอบครัวเกี่ยวกับวิธีช่วยเหลือผู้เรียนทำการบ้าน การตัดสินใจ หลักการและการวางแผน เนื่องจากการมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมในสถานศึกษาของผู้ปกครองจะช่วยพัฒนาเจตคติที่ดี และผลงานผู้เรียนส่งเสริมการเรียนรู้จักตนเองของผู้เรียน พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองผู้เรียน และช่วยให้ผู้ปกครองมีทัศนคติที่ดีต่อสถานศึกษาและกระบวนการศึกษา

ปีชเชอร์ (Dietz, 1997) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูแลเด็ก และโปรแกรมการศึกษา ช่วยพัฒนาทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับตัวเขาเอง เพิ่มความมั่นใจตนเอง การสนับสนุนการเรียนต้องส่งเสริมการพัฒนาบุคคลมีทัศนคติทางบวกกับสถานศึกษาและบุคลากร เมื่อผู้ปกครองกระตือรือร้น เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา ทำให้อัตราการมีส่วนร่วมสูงขึ้น ผู้เรียนที่ผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วม ทำให้เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพัฒนาความคิด (Cognitive)

4. ยุทธศาสตร์ความร่วมมือกับชุมชน (Community Collaboration Strategies) หมายถึง วิธีการในการร่วมมือกับชุมชนการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เช่น กิจกรรมเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน และการประเมินความร่วมมือของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ (Dietz. 1997; SEDL. 2000)

4.1 การมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความร่วมมือกับชุมชน (Involvement : Collaborative with the Community) ผู้บริหารสถานศึกษาที่ร่วมมือทำงานกับชุมชน ต้องมีทักษะแก้ปัญหา มีความยืดหยุ่น มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ และการทำงานเป็นทีม การร่วมมือระหว่างสถานศึกษา

กับชุมชนจะยั่งยืน ด้วยการทำงานร่วมกัน การสร้างทีม และการวางแผนทีมงานข้อควรคำนึงถึงการสร้างความร่วมมือกับชุมชน 1) มีการพัฒนาการติดต่อสื่อสารกับชุมชน 2) ต้องมีการเชื่อมโยงเป้าหมาย สถานศึกษา และชุมชนให้สอดคล้องกัน 3) มีการบูรณาการการบริการเด็กและครอบครัวกับการศึกษา 4) สร้างนโยบายให้มีความชัดเจน และรักษาความลับเป็นสำคัญ และ 5) การใช้อาคารสถานที่ของสถานศึกษาให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

นอกจากนี้ความร่วมมือในการทำงานอย่างเข้มแข็งกับชุมชน ควรคำนึงถึงความอดทน เวลาต่อการ สร้างความสัมพันธ์ นวัตกรรม ความร่วมมือ ความเข้มแข็งและการสนับสนุนของผู้นำ

4.2 กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน

1) กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือกับชุมชน เป็นกิจกรรมที่สร้างความเข้าใจร่วมกันและทัศนคติของทีมเพื่อการทำงานร่วมกัน ประกอบด้วยกิจกรรมแนะนำตนเอง กิจกรรมจุดแข็งจุดอ่อนของสถานศึกษา กิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจสถานศึกษา กิจกรรมระดมสมองมองสะท้อนย้อนหลังสิบปี เป็นต้น

2) กิจกรรมเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน ประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 แต่งตั้งคณะกรรมการ (Decide on the Membership of a Steering Committee) มีหน้าที่ทบทวน วิเคราะห์วิสัยทัศน์ และเขียนร่างวิสัยทัศน์

ขั้นที่ 2 เปิดโอกาสให้แสดงวิสัยทัศน์ (Publicize the Opportunity for Submitting a Vision Statement) ให้ผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง สมาชิกชุมชนร่วมเสนอความคิดเห็นในประเด็นคำถามดังเช่น 1) การเรียนการสอนในสถานศึกษาเป็นอย่างไร 2) รูปแบบองค์การเป็นอย่างไร

ขั้นที่ 3 คณะทำงานแต่ละคน เสนอวิสัยทัศน์และแสดงความคิดเห็น

ขั้นที่ 4 สรุปความคิดเห็นร่วมกัน

ขั้นที่ 5 ร่างวิสัยทัศน์

4.3 การประเมินความร่วมมือกับชุมชน (Regularly Evaluate Your Public Engagement)

บุคลากรของสถานศึกษาควรประเมินผลกระทบที่เกิดจากการร่วมมือช่วยเหลือของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ โดยอาจตั้งคำถามเพื่อการประเมิน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของครอบครัวและสมาชิกชุมชนทำให้สถานศึกษาบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์หรือไม่

2) ผู้ปกครองและสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างไร

3) กิจกรรม การประชุม การฝึกอบรมที่สถานศึกษาจัดขึ้นได้รับความสนใจจากบุคลากรในสถานศึกษาและครอบครัวหรือไม่ ทำไม่จึงเป็นที่สนใจ ทำไม่จึงไม่น่าสนใจ

4) จะใช้วิธีการใดเพื่อการสอดแทรกวัฒนธรรมของชุมชนเข้าไปสถานศึกษาในรูปของกิจกรรมและหลักสูตร

5) กรณีมีปัญหาทางภาษาที่ใช้สื่อสารนั้นมีผู้ที่ทำหน้าที่พร้อมหรือไม่

6) มีผู้คอยประสานงานความเข้าใจระหว่างผู้ปกครองชุมชนกับสถานศึกษาหรือไม่

7) สถานศึกษาของเรามีการต้อนรับที่อบอุ่นหรือไม่ มีศูนย์ข้อมูลครอบครัวหรือไม่

5. ยุทธศาสตร์การลดช่องว่างระหว่างครอบครัว ชุมชนและสถานศึกษา (Bridge the Gap between Families, Communities and Schools Strategies) หมายถึง วิธีการในการสร้าง

บรรยากาศที่ดีของสถานศึกษาเพื่อลดช่องว่างระหว่างครอบครัวชุมชน และสถานศึกษา แนวทางเพื่อให้สถานศึกษาลดช่องว่างระหว่างครอบครัว ชุมชนและสถานศึกษามีดังนี้

5.1 การลดข้อจำกัดด้านภาษา โดยจัดให้ครูทำหน้าที่แปลภาษาในขณะมีการประชุมการร่วมกิจกรรมหรือการเยี่ยมบ้าน

5.2 การจ้างผู้ที่สามารถติดต่อกับชุมชน สามารถประสานความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรมระหว่างสถานศึกษากับชุมชนได้

5.3 การช่วยให้ผู้ปกครองสามารถทำงานร่วมกับบุคลากรได้ เช่น ช่วยให้ผู้ปกครองสามารถถามเกี่ยวกับการบ้านหรือกิจกรรมที่สถานศึกษา

5.4 การสัมภาษณ์ผู้ปกครอง และสมาชิกชุมชนเกี่ยวกับความเชื่อในวิธีการเรียนรู้ของบุตรหลานและบทบาทของครอบครัวและสถานศึกษาที่มีต่อนักเรียน

5.5 การเชิญครอบครัวมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วัฒนธรรมประเพณีและความรู้กับบุคลากรในสถานศึกษา

องค์ความรู้ใหม่

ยุทธศาสตร์การบริหารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญที่มีอาจมองข้ามไปได้ ยุทธศาสตร์แรกคือ การรู้จักชุมชน ด้วยการเลือกวิธีการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา ที่เหมาะกับบริบทและความต้องการของสถานศึกษา ยุทธศาสตร์ลำดับต่อมาคือ การติดต่อสื่อสารกับชุมชน เลือกรูปแบบการติดต่อสื่อสารทางเดียว สองทาง และเชิงปฏิบัติการ เพื่อเป็นเส้นทางที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษาและบ้าน ส่วนยุทธศาสตร์ที่ 3 การให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์และการทำงานกับชุมชน โดยเน้นถึงความสำคัญ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนเกิดแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา ทำให้อัตราการมีส่วนร่วมสูงขึ้น ยุทธศาสตร์ที่ 4 คือ ความร่วมมือกับชุมชน เน้นการทำงานเป็นทีม ผู้บริหารต้องเลือกกลยุทธ์ดังกล่าว เพื่อความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนที่เข้มแข็งยั่งยืน และยุทธศาสตร์ที่ 5 การลดช่องว่างระหว่างครอบครัว ชุมชนและสถานศึกษา นับเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญเช่นกัน เพราะเป็นวิธีการที่หลากหลายในการสร้างบรรยากาศที่ดีสู่การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา ร่วมกันแก้ปัญหา และร่วมกันภาคภูมิใจ เพื่อพัฒนาผู้เรียนและสถานศึกษาให้มีคุณภาพ

บทสรุป

สถานศึกษากับชุมชนเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้การร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชนก็เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้ง 2 ฝ่าย คือ สถานศึกษาได้พลังจากชุมชนมาช่วยในการจัดการศึกษา และชุมชนได้การศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน การมีส่วนร่วมกับชุมชนนับเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่งของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน เพราะจะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการพัฒนา วางแผนโครงการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกรักความเป็นเจ้าของและยินยอมปฏิบัติตามได้อย่างสมัครใจ และเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาเป็นไปในแนวทางที่สนองต่อ

ความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์ จึงต้องกำหนดยุทธศาสตร์ในการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนของสถานศึกษา โดยเลือกยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับบริบทสถานศึกษานั้น ๆ เช่น ยุทธศาสตร์การรู้จักชุมชน ยุทธศาสตร์การติดต่อสื่อสารกับชุมชน ยุทธศาสตร์การให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน ยุทธศาสตร์ความร่วมมือกับชุมชน และยุทธศาสตร์การลดช่องว่างระหว่างครอบครัว ชุมชนและสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- จอมพงศ์ มงคลวนิช. (2555). *การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : ทวีพรีนท์ (1991) จำกัด.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร์. (2556). *หน่วยที่ 4 สถานศึกษากับชุมชน. ในประมวลสาระการสอน สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธนสาร บัลลังก์ปัทมา. (2551). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ : The City Journal.
- เบญจรงค์ แสงสุกวาว. (2551). *การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารการศึกษาโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*.
- พจนีย์ มั่งคั่ง. (2549). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมยุทธศาสตร์การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*.
- รัตนา กาญจนพันธุ์. (2556). *ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม 2545*. กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). *ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (2552-2561)*. กรุงเทพฯ : สกศ.
- Bernstein, Susan Beth. (2003). *A School, Family, Community Partnership Predictor Model: Based on Principals, Communication and Action Strategies*. Florida: Florida Atlantic University.
- Daniel, U.L. & Rayna, F.L. (1996). *Home Environment: The Family and Cognitive Development. In Society and Education*. 9th ed Boston: Allyn and Bacon.
- Davies, D. (2002). *The 10th ed. School Revisited: Are School/Family/Community Partnerships on the Reform Agenda Now?* Phi Delta Kappa. January 83 (5): 388-392.

- Dietz, Michael J. (1997). *School, Family and Community: Technique and Model for Successful Collaboration*. Maryland: Aspan Publisher, Inc.
- Finders, M.; & Lewis, C. (1994). *Why Some Parents Don't Come to School*. Educational Leadership. May51 (2): 50–54.
- Griffith, J. (1996). Relation of Parental Involvement, Empowerment, and School Traits to Student Academic Performance. *The Journal of Educational Research*. September/October. 90(1): 33 – 41.
- Southwest Educational Development Laboratory (SEDL). (2000). *Family and Community Involvement*. Retrieved January 5, 2005, From <http://www.Sedl.org/pubs/family29/family-Involve.pdf>.
- _____. (2001). *Emerging Issues in School, Family, and Community Connections*. Austin: National Center for Family and Community Connections with School.

